

АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ КАФЕДР ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ВУЗІВ ГІРНИЧОГО ПРОФІЛЮ

Батечко Д. П.

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація. Проаналізовано зміст навчальних програм та робота кафедр фізичного виховання вищих навчальних закладів гірничого профілю. Доведено, що програма відповідає основним критеріям формування навчальних програм з фізичного виховання та сприяє розвитку дисципліни «фізичне виховання» у вищих навчальних закладах, проте професійно-прикладній фізичній підготовці приділяється недостатньо уваги. Здійснений аналіз дає можливість визначити напрямки вдосконалення системи фізичного виховання спеціалістів у вузі гірничого профілю.

Ключові слова: викладач, робоча навчальна програма, студент, спорт, фізичне виховання.

Аннотация. Батечко Д. П. Анализ учебных программ кафедр физического воспитания вузов горного профиля. Проанализировано содержание учебных программ и работа кафедр физического воспитания высших учебных заведений горного профиля. Доказано, что программа отвечает основным критериям формирования учебных программ по физическому воспитанию и содействует развитию дисциплины «физическое воспитание» в высших учебных заведениях, однако профессионально-прикладной физической подготовке уделяется недостаточно внимания. Данный анализ дает возможность определить направления совершенствования системы физического воспитания специалистов в вузе горного профиля.

Ключевые слова: преподаватель, рабочая учебная программа, студент, спорт, физическое воспитание.

Abstract. Batechko D. Analysis of on-line tutorials of departments of physical education of higher schools mining type. Maintenance of on-line tutorials and work of physical education of departments higher educational establishments of mining type is analysed. It is well-proven that the program answers the basic criteria of on-line tutorials forming on physical education and «physical education» assists to development of discipline in higher educational establishments, however attention not enough is spared the professionally-applied physical preparation. This analysis enables to define directions of perfection of the system of physical education of specialists in the of higher schools mining of type.

Key words: teacher, executable educational code, student, sport, physical education.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки в Україні відбулося чимало якісних змін у ділянці розвитку правових, науково-теоретичних, програмно-нормативних, програмно-оціночних основ української системи фізичного виховання. Вперше в українській історії у грудні 1993 року прийнято Закон України «Про фізичну культуру і спорт», згодом – цілу низку важливих нормативних документів та програм, серед яких зазначимо Державну програму розвитку фізичної культури і спорту в Україні (1994), Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України (1996), Цільову комплексну програму «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998).

Важливою складовою програмно-нормативних основ фізичного виховання є наявність програм з фізичного виховання, які містять науково обґрунтовані завдання та засоби фізичного виховання, комплекси рухових умінь і навичок для засвоєння щодо конкретного контингенту, переліки відповідних норм та вимог [4; 9; 10].

Однією із ключових проблем формування вітчизняних основ програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання є підготовка і впровадження сучасних навчальних програм, які б забезпечували вимоги держави у сфері гармонійного розвитку, фізичного та психічного здоров'я молоді особи [8].

Високі зростаючі психофізичні вимоги до сучасних спеціалістів обумовлюють: інтелектуалізацію, інтенсифікацію, автоматизацію, комп'ютеризацію

праці; суттєве збільшення у життєдіяльності та професійній роботі фізіологічних та психологічних стресорів; значне збільшення у професійній діяльності екстремальних компонентів [2].

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що в сучасних соціально-економічних умовах однією з найбільш важливих проблем є проблема професійної підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах. У сучасних умовах інтенсифікації науково технічного процесу є актуальним розв'язання вищими навчальними закладами гірничого профілю низки завдань, від яких залежатиме рівень професійної підготовки майбутніх спеціалістів-гірників.

Багатьма вченими досліджено, що критерієм професійної готовності спеціаліста є достатній рівень розвитку професійно важливих якостей, прикладних навичок та умінь, а також наявність у нього знань про оптимізацію своєї майбутньої професійної діяльності за допомогою засобів фізичної культури і спорту. Потрібен системний підхід до професійно-прикладної фізичної підготовки студентів у ВНЗ, який оптимально буде використано в робочих навчальних програмах з фізичного виховання і здоров'я сьогодення [1; 3].

Мета статті – вивчити, проаналізувати, порівняти зміст робочих навчальних програм кафедр фізичного виховання студентів основного відділення у вищих навчальних закладах гірничого профілю IV рівня акредитації на відповідність сучасним вимогам щодо розвитку навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у вищій школі.

Результати дослідження та їх обговорення. Дослідження системи організації та змісту фізичного виховання проводились у Держаному вищому нав-

чальному закладі «Національний гірничий університет» (ДВНЗ «НГУ»), Івано-Франківському національному технічному університету нафти і газу (ІФНТУНГ), Криворізькому технічному університеті (КТУ) за наступними показниками: загальна кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання», тривалість її вивчення; види спорту та фізкультурно-оздоровчі системи, які представлені в програмі; підхід до реалізації базового компоненту програми; організація та зміст теоретичної та методичної підготовки студентів; контроль за засвоєнням основних розділів програми; організація фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи зі студентами у поза навчальний час (таблиця).

Аналіз навчальної документації свідчить, що загальна кількість часу, відведеного на вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання», для студентів основного навчального відділення ДВНЗ «НГУ» становить 256, ІФНТУНГ – 238, КТУ – 288 навчальних годин.

Вивчення дисципліни в усіх трьох досліджуваних нами вузах здійснюється протягом 4 семестрів, по 4 аудиторні години на тиждень, у кожному семестрі планується 4 модуля (8 модулів на весь період вивчення дисципліни) з різних видів спорту базового компоненту програми. Для оцінки рівня фізичної підготовленості студентів у базовому компоненті програми використовуються різні тести (див. таблицю). Тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості студентів для обраних видів спорту визначає викладач, в залежності від його спеціалізації. Реалізуються теоретичний та методичний розділи програми у формі лекцій, індивідуальних консультацій, виконання практичних та контрольних завдань, самостійної роботи студентів.

Особлива увага приділяється наданню студентам можливості додатково відвідувати заняття в абонементних спортивних секціях або фізкультурно-оздоровчих групах, які діють на базі спортивних комплексів університетів. Загальна кількість таких груп у ДВНЗ НГУ – 17: три тренажерні зали для чоловіків і два для жінок; футбол, міні-футбол, великий та настільний теніс, бокс, йога, три групи східних єдиноборств, аеробіка, степ аеробіка, туризм, заняття в яких проводяться два рази на тиждень, тривалість кожного заняття – 1–1,5 години. В Івано-Франківському НТУ нафти і газу загальна кількість таких груп складає дев'ять (див. таблицю). А в КТУ загальна кількість таких груп становить 18. Для студентів відповідних університетів також передбачено пільгові умови оплати занять.

Основною формою підсумкового контролю в ДВНЗ НГУ, Івано-Франківському НТУ нафти і газу, КТУ є диференційований залік, який студенти складають по закінченні кожного семестру. Оцінювання результатів роботи студентів протягом семестру здійснюється за 5-бальною шкалою за наступними критеріями: відвідуваність 60 % занять з базової програми, результати здачі контрольних нормативів з фізичної підготовленості в кожному з модулів програми, результати оцінювання теоретичної та методичної підготовленості студента, додаткові бали студентів нараховуються за відвідування занять спортивних секцій або фізкультурно-оздоровчих груп у поза навчальний час, участь у спортивних змаганнях ВНЗ або міжвузівських, виконання самостійних завдань з фізичної підготовки, а також з теоретичного та методичного роз-

ділів програми.

Програмна основа фізичного виховання повинна будуватися на основі обов'язкового державного компоненту, але водночас базуватися на демократичних засадах і давати можливість учасникам навчально-виховного процесу вибирати навчальний матеріал за власними інтересами та уподобаннями, відповідно до регіональних традицій, кліматичних та природних умов, матеріального забезпечення. Положення робочої навчальної документації кафедр фізичного виховання вищих гірничих навчальних закладів повністю відповідають наведеним критеріям. Студентам основного та спортивного відділень надається право вільного вибору виду спорту і учбової групи з урахуванням їх інтересів, а кількість і профіль учбових груп визначається кафедрою фізичного виховання з урахуванням матеріальних і штатних можливостей.

Навчальна програма повинна вирішувати проблему диференційованої організації занять з урахуванням стану здоров'я та фізичної підготовленості студентської молоді до майбутніх умов праці. Тож у робочій навчальній програмі кафедр фізичного виховання вищих навчальних закладів гірничого профілю передбачено можливість утворення та діяльності таких навчальних відділень: основного, спеціального медичного, спортивного удосконалення та містяться рекомендації щодо формування цих відділень на основі фізичної підготовленості та результатів медичного огляду студентів.

Навчальна програма повинна вирішувати проблему переходу до акцентованого використання окремих видів спорту, традиційних та нетрадиційних, як засобу фізичного виховання. У новій програмі введені положення щодо вирішення цієї проблеми. Наприклад, у деяких пунктах зазначено: «зміцнення здоров'я, удосконалення фізичного розвитку, постави, головних життєво важливих рухових якостей (витривалість, сила, швидкість, гнучкість, спритність), навичок і умінь засобами легкої атлетики, кросової підготовки, аеробіки, атлетичної гімнастики, спортивних ігор, плавання, лижної підготовки (у сніжних районах), активне загартування тощо», а у деяких пунктах – «зміцнення здоров'я, удосконалення і коректування статури, обраних життєво і професійно важливих фізичних і психічних якостей, рухових навичок і умінь засобами традиційних і нетрадиційних систем фізичних вправ».

На початку ХХІ століття чимало фахівців фізичної культури відзначали зниження рівня здоров'я студентської молоді, рівня її фізичної підготовленості, професійно-прикладної та військово-фізичної підготовки. Ця проблема залишається відкритою і сьогодні. На нашу думку, оздоровча спрямованість програми та тенденція до збільшення кількості годин відведених на фізичне виховання у вищих навчальних закладах повинні в майбутньому покращити стан здоров'я студентів, їх фізичну підготовленість.

Також програма відповідає тому критерію, що державний компонент навчальних програм повинен передбачати такі розділи: теоретичний розділ, практичний розділ, методичний розділ, форми та засоби контролю. Практичний розділ програми повинен містити матеріал з професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх гірників. Проте у розглянутих програмах він або недостатньо розкритий і взагалі йому приділено мало уваги, або він повністю відсутній.

Аналіз організаційно-методичних особливостей системи фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів гірничого профілю

Показники	Вищий навчальний заклад		
	Національний гірничий університет	Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу	Криворізький технічний університет
Загальна кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання»	256 (128 аудиторних занять з обов'язковим заліком наприкінці I-IV семестрів (I-II курс))	238 (119 аудиторних занять з обов'язковим заліком наприкінці I-IV семестрів (I-II курс))	288 (144 аудиторних занять з обов'язковим заліком наприкінці I-IV семестрів (I-II курс), 144 секційних занять протягом V-VIII семестрів (III-IV курс))
Тривалість вивчення дисципліни «Фізичне виховання» по семестрах	4 семестра	4 семестра	4 семестра
Кількість годин навчальних занять на тиждень	4	4	4
Кількість модулів на семестр	4	4	4
Кількість модулів на весь період аудиторного вивчення дисципліни	8	8	8
Види спорту та фізкультурно-оздоровчі системи, представлені у базовому компоненті програм	Легка атлетика, гімнастика, обраний вид спорту (футбол, волейбол, баскетбол, гандбол, настільний теніс, атлетична гімнастика, боротьба, східні единоборства, плавання, кульова стрільба, а також виділення загальної фізичної підготовки та спеціальна медична група)	Легка атлетика, гімнастика, обраний вид спорту (футбол, волейбол, баскетбол, гандбол, настільний теніс, атлетична гімнастика, боротьба, східні единоборства, плавання, кульова стрільба, а також виділення загальної фізичної підготовки та спеціальна медична група)	Легка атлетика, гімнастика, обраний вид спорту (футбол, волейбол, баскетбол, настільний теніс, атлетична гімнастика, боротьба, східні стрибки у довжину з місця, а також виділення загальної фізичної підготовки та спеціальна медична група)
Тести оцінки фізичної підготовленості студентів	легка атлетика – біг 100 м, (с), крос 2000–3000 м, (хв), човниковий біг 4х9 м (с), стрибок у довжину з місця (см); гімнастика – вис на зігнутих руках (с), піднімання тулуба в сід (кількість разів за 1 хв), підтягування за 1 хв, підтягування на перекладині (разів), нахили тулуба вперед з положення сидячі (см), згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі (разів); тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості студентів для обраних видів спорту також визначає кожен викладач, в залежності від його спеціалізації	легка атлетика – біг 100 м, (с), крос 2000–3000 м, (хв), човниковий біг 4х9 м (с), стрибок у довжину з місця (см); гімнастика – піднімання тулуба в сід (кількість разів за 1 хв), підтягування на перекладині (разів), нахили тулуба вперед з положення сидячі (см), згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі (разів); тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості студентів для обраних видів спорту визначає кожен викладач, в залежності від його спеціалізації	легка атлетика – біг 100 м, (с), крос 2000–3000 м, (хв), човниковий біг 4х9 м (с), стрибок у довжину (см); гімнастика – піднімання тулуба в сід (кількість разів за 1 хв), підтягування на перекладині (разів), нахили тулуба вперед з положення сидячі (см), згинання і розгинання рук в упорі лежачи на підлозі (разів); тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості студентів для обраних видів спорту також визначає кожен викладач, в залежності від його спеціалізації
Умови реалізації елективного компоненту програми	У позанавчальний час	У позанавчальний час	У позанавчальний час
Практичний розділ робочої навчальної програми по ППФП	Не розкрито	Відсутній	Відсутній

Продовження таблиці

Показники	Вищий навчальний заклад		
	Національний гірничий університет	Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу	Криворізький технічний університет
Види спорту та фізкультурно-оздоровчі системи, представлені заняттями в абонементних спортивних секціях або фізкультурно-оздоровчих групах, які діють на базі спортивного комплексу університету	1 спортивний комплекс: 3 тренажерні зали для чоловіків і 2 для жінок; футбол, міні-футбол, великий та настільний теніс, бокс, йога, 3 групи східних единоборств, аеробіка, степ аеробіка, туризм	1 спортивний комплекс: 1 тренажерний зал для чоловіків і 1 для жінок; футбол, великий та настільний теніс, бокс, дзюдо, 2 групи з аеробіки	2 спортивні комплекси: тренажерна зала; 2 зали для важкої атлетики, легка атлетика, зала для баскетболу, футболу, волейболу, настільний теніс; 2 групи східних единоборств, боротьба
Кількість часу, відведеного на теоретичну та методичну підготовку	На кожному занятті	На кожному занятті	На кожному занятті
Форма підсумкового контролю	Диференційований залік (складається в кожному семестрі)	Диференційований залік (складається в кожному семестрі)	Диференційований залік (складається в кожному семестрі)
Умови для занять фізичною культурою у поза навчальний час	17 абонементних секцій; для студентів передбачені пільгові умови оплати занять, заняття проводяться 2 рази на тиждень, тривалість кожного – 1-1,5 години	9 абонементних секцій; для студентів передбачені пільгові умови оплати занять, заняття проводяться 2 рази на тиждень, тривалість кожного – 1,5-2 години	18 абонементних секцій; для студентів передбачені пільгові умови оплати занять, заняття проводяться 2-3 рази на тиждень, тривалість кожного – 1,5-2 години

Важливе місце в структурі програм займає контрольний розділ в якому визначаються основні методи та форми оперативної, поточної та підсумкової перевірки і оцінки засвоєння навчального матеріалу з фізичного виховання. По закінченні навчального закладу передбачено проведення підсумкової атестації з фізичного виховання відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця (бакалавра, спеціаліста, магістра), що фіксує і стимулює результативність фізичного виховання [6].

Розробка залікових вимог щодо тестів і нормативів з фізичної підготовки покладається на вищі навчальні заклади. Проте до програми не включені переліки контрольних запитань, методичні завдання, оціночні та навчальні нормативи, як це вимагають Державні вимоги до навчальної програми з фізичного виховання в системі освіти [5].

У програмі визначено ефективні засоби безпеки, форми лікарсько-педагогічного контролю, належне правове, організаційне, науково-методичне, кадрове, матеріально-технічне і фінансове забезпечення відповідно до встановлених державних нормативів. Але все ж залишається відкритим питання: «Чи повністю відповідає розроблена навчальна програма кафедр

фізичного виховання вищих навчальних закладів гірничого профілю державним вимогам в системі освіти?».

Висновки:

1. Аналіз змісту робочих навчальних програм кафедр фізичного виховання вищих навчальних закладів IV рівня акредитації дає змогу стверджувати, що програми мають оздоровчу спрямованість, у цілому враховують інтереси та уподобання учасників навчально-виховного процесу, відповідають регіональним традиціям, матеріальним кліматичним та природним умовам, але практично не враховують особливості майбутньої професії студента.

2. До практичного розділу робочих навчальних програм ВНЗ гірничого профілю необхідно включити методичні завдання, контрольні запитання, тести з професійно-прикладної фізичної підготовки студентів-гірників.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. У подальшому планується визначити напрямки вдосконалення робочих навчальних програм з фізичного виховання у ВНЗ гірничого профілю, розробити контрольні запитання, методичні завдання, тести для практичного розділу.

Література:

1. Бака Р. Сравнительная оценка физической подготовленности как фактор мотивации студентов к физической активности / Р. Бака, А. Шпаков // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : [наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С. С.] – Харків : ХДАДМ (XXIII), 2008. – № 3 – С. 8–11.
2. Грибан Г. Аналіз стану здоров'я студентів вищих навчальних закладів / Г. Грибан, Т. Кутек // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2004. – № 7. – С. 130–134.
3. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх вчителів фізичної культури : Автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.02 / М. Т. Данилко // Волинський державний університет ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2000. – 19 с.
4. Канишевський С. М. Науково-методичні та організаційні основи фізичного самовдосконалення студентства / С. М. Канишевський. – К. : ІЗМН, 1999. – 270 с.
5. Ковальський В. В. Зміст і основні напрямки фізичного виховання студентів у вузах нового типу / В. В. Ковальський, В. П. Шоурек. – Рівне : Ліста, 2003. – С. 168–173.
6. Круцевич Т. Ю. Предмет і зміст теорії і методики фізичного виховання / Т. Ю. Круцевич. – К. : НУФВС, 2001. – 25 с.
7. Москаленко Н. Мотиваційні пріоритети студентів до занять фізичною культурою і спортом / Н. Москаленко, Т. Сичова // Спортивний вісник Придніпров'я : науково-теоретичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 10–13.
8. Приходько В. Чи є перша українська навчальна програма з «Фізичного виховання» для вищих навчальних закладів програмою розвитку цієї дисципліни? / В. Приходько, В. Шуба // Спортивний вісник Придніпров'я : [науково-теоретичний журнал]. – Дніпропетровськ : ДДІФКіС, 2004. – № 7. – С. 73–76.
9. Шиян Б. М. Теорія фізичного виховання / Б. М. Шиян, В. Г. Папуша. – Тернопіль : Збруч, 2000. – 183 с.
10. Щербина В. А. Фізична культура і біогуманітарна підготовка студентів вузів / В. А. Щербина, С. І. Операйло. – К., 1995. – 208 с.